

ЗАРУБІЖНЕ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВО

Ольга ГРИЦАК-ШЕРЕГІЙ

ЮРІЙ ШЕРЕГІЙ – ПРОПАГАТОР ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

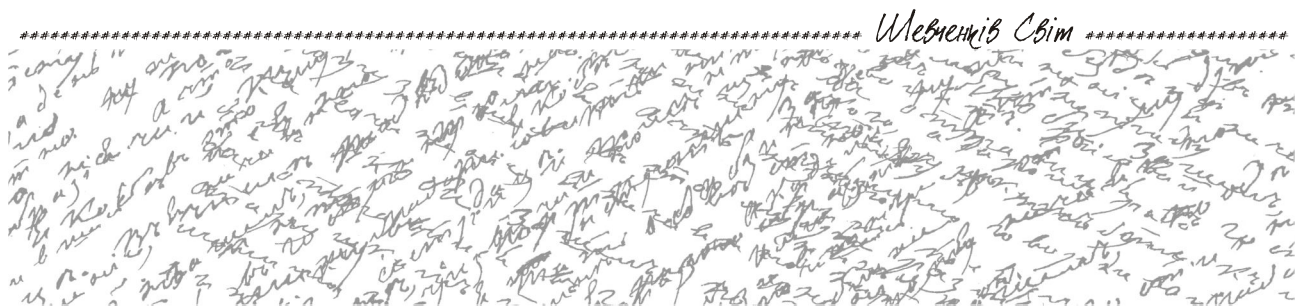
Сьогодні, відзначаючи 200-ліття з дня народження великого Шевченка, маю велику честь розказати про мого батька як про пропагатора творчості митця на Закарпатті¹.

Юрій-Августин Шерегій (1907 – 1990) народився в сім'ї гр.-кат. священника Мирона в селі Дусино на Свалявщині. Його батьки і дід о. Бартоломій (Варфоломій) говорили поруськи, значить, місцевою руською (українською) мовою. Проте в місцевій державній угорській народній школі, яку хлопець від 1914 р. почав відвідувати, навчання велося угорською мовою (крім релігієзнавства, яке викладав його батько, о. Мирон).

Продовжував освіту Ю. Шерегій в ужгородській гімназії, де викладали також угорською. В навчальному році 1918/19 на необов'язковий предмет «Ruthen nyelv» (Руська мова) було записано тільки двоє слухачів – Августин Дутка з третього і Ю. Шерегій з другого класу. Співучні – мадяри за це його ляляли і прозивали «оросом» (руснаком). Батько у «Спогадах» написав: «Сварки й дебати зі співучнями й години руської мови поступово ще більш освідомлювали мене, і я вже відверто вважав себе русином».

З 1921-го року 14-ти річний гімназіст Юрій став ревним відвідувачем українських театральних вистав і концертних програм улюбленого театру, це були, зокрема, й інсценізації творів Шевченка та святочні концерти на його честь. Незадовго гімназіст став активним учасником театральних вистав і різноманітних імпрез в декількох мо-

¹ Редакція зберігає деякі стильові особливості мови авторки.

лодіжних гуртках, публічно виступав як декламатор творів Кобзаря. 12-го березня 1926 р., у 65-ті роковини смерті поета, відбулася в ужгородському міському театрі святочна академія, на якій декламував і Ю. Шерегій.

Коли восени цього ж року Ю. Шерегій поїхав на навчання до Праги, він там разом зі студентами-свояками розгорнув активну діяльність в «Союзі Підкарпатських Руських студентів» та в «Драматичному гуртку «Верховина».

З травня 1931 р. юнак став учителем у Хусті. У цей час він присвятив чимало зусиль пластовій справі. У вересні взяв на себе ініціативу реорганізувати Пласт і став збірним провідником (кошовим) пластових куренів хустських навчальних закладів. 20-ий курінь було названо іменем Т. Шевченка.

1933 р. Краєва пластова старшина в Ужгороді в часописі Пластун / Skaut просила всі курені надіслати звіт з відбутого шевченківського свята. Котрий курінь ще не відбув це свято, то най приготувить. Пластовий хор з Хуста взяв участь у шевченківській академії разом з хором «Просвіти».

Але Ю. Шерегій мріяв про працю в театрі, разом з братом Євгеном та іншими однодумцями гуртував місцевих талановитих любителів театру й театрального мистецтва. «З натхненням Тараса», витривалою працею й жертвами протягом майже восьми років він домагався відкриття українського театру. І ось у листопаді 1938-го таки розпочав роботу колектив «Нова сцена» в Хусті – єдиний постійний професійний театр Карпатської України.

Ставши директором театру, Ю. Шерегій в листопаді 1938 р. ангажував відомого хореографа Володимира Лібовицького, який згодом став і режисером. Лібовицький підготував інсценізацію поеми Т. Шевченка «Гайдамаки» в трьох діях, музику до неї скомпонував Євген Шерегій, художнє оформлення сцени за пропозицією В. Лібовицького (дії відбуватимуться у велетенській кобзі) виконала Марія Руда-Чернекова (Тушицька). В складі виконавців інсценізації був і Ю. Шерегій в ролі Жида. Прем'єра «Гайдамаків» мала відбутися 14-го березня. Але, на жаль, здійснилась тільки генеральна проба театральної вистави. З причини нападу військових частин армії хортиївської Угорщини святочну прем'єру було зірвано.

Емігрував Ю. Шерегій 16-го березня 1939-го року через Румунію в Югославію (Бачка) і згодом, вже разом із сім'єю, виїхав до Чехії. В «Українській драматичній студії в Празі» він поставив драму Т. Шевченка «Назар Стодоля». Згодом певний час гастролював у галицьких театрах. У навчальному році 1944/45 я була ученицею української гімназії в Модржанах, що біля Праги. Столиця тоді зазнавала страшного бомбардування. І до сьогодні пригадую, як батько в цей час зі мною докладно читав вірші з «Кобзаря», пояснював далеке минуле і вводив мене в таємниці мистецької декламації цих творів. Саме йому і завдячую, що навчилася шанувати Шевченка та любити (і пропагувати) його спадщину.

Після закінчення війни наша сім'я оселилася в Словаччині де батько працював режисером у театрах, найдовше в Пряшеві і в Кошицях. Режисеруючи українські п'єси в словацьких театрах або й в аматорських гуртках, він знайомив акторів і публіку з українською драматургією, композиторами, історією та літературою, зрозуміло, що також із творчістю Т. Шевченка. Восени 1947 р. в прашівському Українському національному театрі (УНТ) режисував драму Т. Шевченка «Назар Стодоля». Цю п'єсу з козацького життя прекрасно проаналізував акторам. Про

персонажів казав, що «вони нам нагадують героїв українських дум і пісень – всі мають спільну рису – вільнолюбство...». Прем'єра вистави 16-го грудня мала великий успіх і прихильні рецензії.

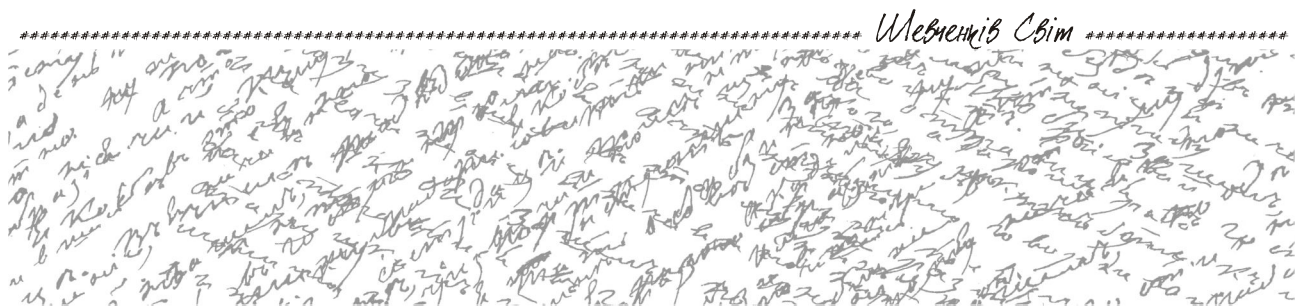
До відзначення 10-ої річниці заснування УНТ Ю. Шерегій написав у 1956 р. статтю, епіграфом до якої використав Шевченкове: «Наша дума, наша пісня / не вмре, не загине...».

Традиція відзначення роковин Т. Шевченка в Братиславі, куди улітку 1957-го року з Пряшева переселилася сім'я Ю. Шерегія, сягає ще міжвоєнного часу. Тоді там навчалася чимало української молоді із Закарпаття.

Із січня 1961-го року Ю. Шерегій став працівником Парку культури та відпочинку в Братиславі. На новій посаді був відповідальним за складення і вибір музичних програм і згодом став режисером. Він це прекрасно використав – зараз рекомендував запланувати на березень урочисту академію до сотих роковин смерті Шевченка з багатою програмою у великій Естрадній залі Парку, включно з 1-ою дією драми «Назар Стодоля». Згідно з ухваленим сценарієм, крім вистави, це й здійснилось 17-го березня. За винятком співів, вся програма пройшла словацькою мовою. Ще перед тим, 15-го березня, у вестибюлі Естрадної зали було старанням д-р М. Мольнара урочисто відкрито виставку «Шевченко – митець», на реалізації якої Ю. Шерегій безкорисливо співпрацював. У Словаччині це була доти чи не найбільша академія, влаштована державною установою до вшанування постаті і пропаганді творчості Т. Шевченка. Мала багато відвідувачів, зацікавлення проявила і преса. На відміну від неї, шевченківський вечір, влаштований урядовими і науковими установами та спілками в квітні, був більш камерний.

Надійшов 1964-ий рік і з ним 150-ті роковини народження Т. Шевченка. Батько тоді вже працював педагогом – був фаховим учителем літературно-драматичних відділів Народної школи мистецтва в Братиславі-Виноградах та Народної школи мистецтва в Братиславі-Старе Місто (зі словацькою навчальною мовою). Він постарався, щоб його школи відзначили цей круглий шевченківський ювілей. Поставив силами наймолодших учнів підхожі сценічні образи з дитинства Т. Шевченка. П'єсу «Мені тринадцятий минало» Василя Долини батько переклав словацькою мовою («*Bolo mi trinast*»), додавши до неї пісню Кобзаря. З учнями першого з наведених відділів приготував цю п'єску, декламації з творів Шевченка та читання про Шевченка. До цього приєдналися виступи учнів музичного й танцювального відділів школи. Було також запрошено студента Консерваторії Маріана Лапшанського (згодом відомого словацького піаніста) акомпанувати пісні Кобзаря і Камерний хор Ансамблю Яна Левослава Беллу заспівати «Заловіт». Ювілейний вечір (академія) відбувся 21-го березня і гарно вдався. Літературно-драматичний відділ школи зі своєю частиною програми або з її фрагментами виступав у цьому році ще декілька разів. Уривок зі сценічних образів «Мені тринадцятий минало» я вибрала у мій літературно-музичний монтаж про життя і творчість Т. Шевченка, який відбувся вже 13-го березня в братиславському Будинку чехословацько-радянської дружби.

У статті, поміщеній в пражівській щотижневій газеті «Нове життя» в грудні 1968 р., Ю. Шерегій звертає увагу аматорських театрів (гуртків), що у наступному році є три визначні дати. Однією з них будуть 155-ті роковини народження

Т. Шевченка. Він пише, що кожний березень для українців є місяцем Шевченка, але в ювілейному році треба таку нагоду використати «...для глибшого пізнання життя і творчості Шевченка, для більшого поширення пошани до цього світового велетня ... Цей ювілей – чудова нагода для аматорських театрів приготувати урочисту виставу чи то з творів Шевченка або інших авторів про його життя і творчість». Далі радить, які п'єси краще ставити на сцені.

Справжнім осередком культурно-мистецької діяльності українців у Братиславі став українській Клуб ім. Тараса Шевченка, заснований в листопаді 1971 р. Ініціатором створення цього осередку був Ю. Шерегій, який разом з Марією Ройко та Юрієм Данком створили Ініціативний комітет. Очолив Клуб д-р М. Мольнар, Ю. Шерегій став художнім керівником і режисером музично-драматичної секції.

В запальній вступній промові на установчих зборах Ю. Шерегій зауважував: «На рідній мові дати вистави й концерти, на рідній мові давати виклади з історії та історії літератури й культури, на рідній мові показати: «Отака-то наша слава / слава України!» – всім співгромадянам, бо ж ми є частиною суспільства цієї держави...». В іншому місці зачитував з «Подражанія XI псалму»: «Значення рідного слова точно формулював Шевченко, думаючи про свій народ: «..Возвеличу / малих отих рабів німих! / Я на сторожі коло їх / поставлю слово». Та й кажучи про пісню і музику, згадав вірш «До Основ'яненка»: «Наша дума, наша пісня / не вмре, не загине... / От де, люде, наша слава, / слава України!» – Пісня! Українська пісня! ... це такий скарб, що годі його вичерпати!».

Хоч першу прем'єру Клубу в березні 1972 р. було присвячено круглому ювілею М. Лисенка, проте за клопотанням Шерегія до програми цієї імпрези входили й сценки з дитячих літ поета «Мені тринадцятий минало» В. Долини у батьковій режисурі, багато музичних номерів на слова Шевченка та декламації його творів. Шевченківці дали декілька реприз цієї програми.

Мимо шевченківських поминальних вечорів або ж урочистих академій, Клуб підготував і драму І. Тогобочного (Щоголіва) «Мати-наймичка» за поемою Т. Шевченка «Наймичка». В грудні 1973-го року Ю. Шерегій почав студіювати цю п'єсу з акторами драматичної секції Клубу, але через важливі обставини залишив цю справу. За рішенням управи Клубу, режисуру продовжила Маргарита Лопата, колишання акторка і режисерка УНТ в Пряшеві, яка оселилася в Братиславі і якій Ю. Шерегій передав також і художнє керівництво драматичної секції Клубу. Прем'єра вистави пройшла з гарним успіхом. Виставу повторено кілька разів, в тому числі й на 6-му Всесловацькому огляді аматорських театрів категорії гуртків-початківців, що відбувся в червні 1975 р. в містечку Модра. Шевченківці там зайняли друге місце, а виконавиця заголовної ролі Ганни, Софія Якубек, одержала премію за найкраще виконання жіночої ролі.

Батько закінчив свою багаторічну мистецько-народовецьку місію між українцями-аматорами в Боснії в жовтні 1983 р., коли там в Баня Луці поставив драму Т. Шевченка «Назар Стодоля».

За пропозицією Ю. Шерегія, Театральний ансамбль ім. Т. Шевченка Клубу в травні 1988-го року поставив оперу М. Аркаса «Катерина» за однойменною поемою Т. Шевченка. Батько був на прем'єрі присутній, але вже тільки як почесний глядач... Зі зворушенням дивився і слухав. Головні ролі виконували і в

супроводі фортепіано співали Марія Штилиха (Катерина), В. Грицак (Андрій), за національністю словачка Златіца Сзабова (мати), Мирон Петрашович (батько) та Ян Піпта (Іван). Після закінчення вистави Ю. Шерегії вийшов на сцену і склав велику подяку шевченківцям за те, що взяли «Катерину» до свого репертуару, що так гарно її виконали, і побажав їй багато реприз. Це був останній публичний виступ мого батька...

Підсумовуючи, зауважу, що Ю. Шерегії брав посильну участь у пропагуванні творчості Т. Шевченка через театральну виставу або ж інсценізацію поетичного твору як режисер, сценарист, актор, іншим разом як директор театру, член управи гуртка/ансамблю, або ж ініціатор і організатор театральної вистави, інсценізації і перекладач драматичного твору. Долучав до цього форми святочної-урочистої академії, поминального вечора, вечора шани, монтажу, в котрих виявив свої здібності як декламатор і хорист, а також як сценарист, режисер, промовець і в декотрих випадках як ініціатор та організатор таких імпрез.

На завершення наведу вагому думку Дмитра Павличка: «Шевченко як ідеал творця і приклад незламності національного духу був завжди в погляді і в душі Шерегія...». В Братиславі існує й до сьогодні діє продовжувач Клубу, наймолодша «Шерегіївська дитина» – «Музично-драматичний ансамбль ім. Тараса Шевченка». Існування і діяння цього ансамблю – це вираз шани до Шевченка і сучасний елемент пропаганди особистості митця та його творчості у Словаччині.

***** Шевченків Свім *****